

ZAMONAVIY OILANING PSIXOLOGIK SALOMATLIGI VA MUAMMOLARI

¹Atamuratova Feruza Baxtiyarovna

Urganch davlat universiteti

psixologiya yo`nalishi 2-bosqich magistranti.

E-mail.@Atamuratova 14, Tel:90-648-15-83

²Salayeva N

XVXTXQTMOHM, "Pedagogika va psixologiya, ta'lim texnologiyalari"
kafedrası mudiri, ps.f.n

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7528213>

ARTICLE INFO

Received: 02nd January 2023

Accepted: 11th January 2023

Online: 12th January 2023

KEY WORDS

Oilaviy xayot, oilaviy hayotga
tayyorgarlik, adaptatsiya,
nikoh, jismoniy yetuklik, ruhiy
yetuklik.

ABSTRACT

Ushbu maqola oilaning psixologik salomatligi uning hayotiy faoliyatining ko'p bosqichli sifatida unda yuzaga keladigan muammoli vaziyatda munosabatlar, reaksiyalar va yo'nalishning ijtimoiy-psixologik jarayonlarining etarliligi bilan tavsiflanadi.

Kirish. Zamonaviy oilaning eng muhim ajralmas xususiyati uning psixologik salomatligidir. Oilaning psixologik salomatligi - bu oila a'zolarining oila ichidagi munosabatlardagi, ijtimoiy muhitdagi va ularning kasbiy faoliyatidagi ijtimoiy-psixologik faolligining murakkab umumlashtirilgan ko'rsatkichidir.

Bu oilaning barcha a'zolarining xatti-harakatlari va faoliyatini ularning yashash sharoitlariga mos ravishda tartibga solishni ta'minlaydigan ruhiy psixologik farovonlik holati. Psixologik salomatlik zamonaviy oila faoliyatining ajralmas ko'rsatkichi bo'lib, unda sodir bo'layotgan ijtimoiy va psixologik-pedagogik jarayonlarning sifat tomonini, xususan, oilaning ijtimoiy muhitning kiruvchi ta'siriga qarshi turish qobiliyatini aks ettiradi. Bu ko'rsatkich "ruhiy salomatlik" tushunchasi bilan bir xil emas, u ijtimoiy muhitda shaxsning hayotini tartibga soluvchi guruh me'yorlari va qadriyatlarini aks ettirsa ham, ko'plab jarayonlar, ijtimoiy-psixologik darajadagi hodisalar tashqarida qoladi, uning mazmuni doirasi va an'anaviy tarzda o'rnatilgan kontseptsiyaga to'g'ri kelmaydi.

Bu ko'rsatkich boshqa qarama-qarshilik - "ijtimoiy-psixologik iqlim" tushunchasi bilan bir xil emas, bu turli xil tarkibdagi kichik guruhlariga ko'proq mos keladi.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili (Literature review). V.M.Karimova, M.X.Fayziev, Ye.G.Silyaevlar tomonidan o'tkazilgan tadqiqotlar oila, nikohga qaraganda, yanada murakkab va ko'p qirrali munosabatlar tizimi ekanligini ko'rsatadi, negaki u ko'pgina hollarda nafaqat sheriklarni, ya'ni er va xotinni, balki ularning farzandlarini ham, shuningdek boshqa qarindoshlarni ham birlashtiradi. Bundan tashqari, oila, mualliflarning fikricha, o'zining mohiyati bo'yicha, o'zi unda faoliyat yuritadigan butun jamiyatning umumiy modeliga juda yaqin. Oila orqali insonlar avlodi almashadi, unda inson tug'iladi, u orqali nasl-nasab davom qiladi. Nikoh-oilaviy munosabatlar, shaxs hayoti faoliyatining muhim sohasi sifatida, uning hayoti sifatini belgilab, hayotiy hududini tarkib toptiradi, shaxs sifatida o'zligini namoyon

qilish maydoniga aylanadi. Bunda oila instituti paydo bo'lishining va faoliyat yuritishining muayyan xususiyatlari zamonaviy xayotning o'ziga xosligiga bog'liq bo'ladi [3].

Tadqiqot metodologiyasi (Research Methodology). V.S.To'roxtiy oila qadriyatlarining o'xshashligi, funksional va rol uyg'unligi, oiladagi ijtimoiy va rolning adekvatligi, emotsional qoniqish, mikroijtimoiy munosabatlarda moslashish, oilaning uzoq umr ko'rishga intilishini oilaning psixologik salomatligining asosiy mezonlari deb biladi. 1. Oilaviy qadriyatlarning o'xshashligi oila a'zolarining umuminsoniy me'yorlarga, qoidalarga, kichik ijtimoiy guruh sifatida shakllanishi, rivojlanishi va faoliyat ko'rsatish tamoyillariga bo'lgan munosabatini, qarashlarning yo'naltirilgan birligini aks ettiradi. Hozirgi vaqtda ushbu ko'rsatkich dinamikasida ikkita tendentsiya mavjud. Birinchisi, oila a'zolari, odatda ota-onalar va bolalar o'rtasidagi qiymat yo'nalishlarining qutblanishi. Ikkinchisi - oilaviy qadriyatlarning deformatsiyasi va oila a'zolarining maqsadlari, ideallari, qiziqishlari va e'tiqodlarining paydo bo'lishi, ular an'anaviy tarzda yaratilganidan farq qiladi. Ushbu tendentsiyalarning har biri oilaning psixologik salomatligiga beqaror ta'sir ko'rsatadi.

2. Funksional-rol izchilligi oilaning psixologik salomatligining dinamik ko'rsatkichi bo'lib, oila a'zolari o'rtasidagi o'zaro tushunish, o'zaro yordam, o'zaro ishonch, o'zaro sabr-toqat kabi oila ichidagi o'zaro ta'sirning ijtimoiy-psixologik mexanizmlarining rivojlanish darajasini aks ettiradi. Bu ko'rsatkich butun oila uchun maqsadga muvofiqligi va zaruriyati tufayli ma'lum bir funktsiyani amalga oshirishga mustaqil ravishda kiritilgan oila a'zolarining harakatlarida yuqori darajada bo'ladi. O'zaro yaqin munosabatlar va o'zaro ta'sir oila tizimiga barqarorlik va barqarorlikni beradi.

3. Ijtimoiy va rolning adekvatligi oilaning rol tuzilishi bilan belgilanadi. U o'z hayoti davomida ko'pchilik kichik guruhlarga nisbatan qattiqroq bo'ladi. U shaxslararo, oila ichidagi umidlarni amalga oshirish darajasini aks ettiradi.

Oilaning o'ziga xosligi va barqarorligi. Oila terapiyasining asoschilaridan biri N.Ackerman ikkita tushunchani kiritdi - "o'ziga xoslik" va "oila barqarorligi". U oilaviy o'ziga xoslikni oila a'zolari tomonidan baham ko'rilgan yoki ular tomonidan oilaviy rollarni bajarish jarayonida o'zaro to'ldiriladigan qadriyatlar, intilishlar, umidlar, tashvishlar va moslashish muammolarining mazmuni sifatida belgiladi.

Boshqacha qilib aytganda, oilaviy o'ziga xoslik ma'lum bir oilaning hissiy va kognitiv "Biz"dir. Oilaviy o'ziga xoslik shaxsning o'zini o'zi anglashi bilan bog'liq bo'lib, "Biz" tarkibiga "men" ning turli darajadagi qo'shilishi yoki qarama-qarshiligi bilan tavsiflanishi mumkin. Oilaning barqarorligi, ya'ni "o'zgarishda saqlanish" deb aniqroq ta'riflanadigan bo'lsak, vaqt o'tishi bilan o'ziga xoslikni saqlab qolish, nizolarni nazorat qilish va oilaning yanada o'zgarishi va rivojlanishi qobiliyatini o'z ichiga oladi.

- **Tahlil va natijalar (Analysis and results).** Zamonaviy oila o'zida zamonaviy jamiyatga, turmush tarziga xos bo'lgan ijtimoiy muammolar yig'indisini jamlaydi.

- Oilaning asosiy ijtimoiy muammolari:
- oilaning og'ir moliyaviy ahvoli;
- to'yib ovqatlanmaslik, oziq-ovqat sifati tufayli aholi salomatligi holatining yomonlashishi;
- spirtli ichimliklar va giyohvand moddalarni suiiste'mol qilish;
- g'ayriijtimoiy turmush tarzi, huquqbuzarlik va janjali.

Zamonaviy oilaning psixologik salomatligining xususiyatlari quyidagilar:

1. Oilaviy qadriyatlarning o'xshashligi oila a'zolarining umuminsoniy me'yorlarga, qoidalarga, kichik ijtimoiy guruh sifatida shakllanishi, rivojlanishi va faoliyat ko'rsatish tamoyillariga bo'lgan munosabatini, qarashlarning yo'naltirilgan birligini aks ettiradi.
2. Funktsional-rol izchilligi oilaning psixologik salomatligining dinamik ko'rsatkichi bo'lib, oila a'zolari o'rtasidagi o'zaro tushunish, o'zaro yordam, o'zaro ishonch, o'zaro sabr-toqat kabi oila ichidagi o'zaro ta'sirning ijtimoiy-psixologik mexanizmlarining rivojlanish darajasini aks ettiradi.
3. Ijtimoiy va rolning adekvatligi oilaning rol tuzilishi bilan belgilanadi, u o'z hayoti davomida ko'pchilik kichik guruhlarga nisbatan qattiqroq bo'ladi. U shaxslararo, oila ichidagi umidlarni amalga oshirish darajasini aks ettiradi.
4. Emotsional qoniqish oilada bir-birini emotsional qabul qilish va hurmat qilish xususiyatini ko'rsatadi. Aynan mana shu hissiy yaqinlikning eng yuqori darajasi – bir-biriga nisbatan “partiyaviylik” sog'lom oilaning alohida fazilatini tashkil etadi. Ko'rinib turibdiki, oila a'zolari o'rtasidagi hissiy aloqalar ularning birgalikdagi faoliyati, butun oila jamoasi oldida turgan vazifalar orqali amalga oshiriladi.
5. Oilaviy munosabatlardagi moslashish, eng avvalo, katta yoshdagi oila a'zolarining og'ir ish kunidan keyin oiladagi ijtimoiy-psixologik muhitga moslasha olishi bilan tavsiflanadi.
6. Oilaning uzoq umr ko'rishiga intilish - yangi oilaviy maqsadlarga doimiy jalb qilish, ularni oqilona rejalashtirish va ularga erishishda barcha oila a'zolarining faolligini saqlash. Har qanday sog'lom oilaning ajralmas atributi oilaning bevosita va uzoq muddatli maqsadlaridir. 8 shakllantirish, ularga erishish yo'llarini tanlash va mo'ljallangan natija, qoida tariqasida, har bir oila a'zosining ehtiyojlari, niyatlari, qiziqishlari, istaklari va munosabatlarini aks ettiradi.
7. Oilaning o'ziga xosligi va barqarorligi. Oila terapiyasining asoschilaridan biri N.Ackerman ikkita tushunchani kiritdi - "o'ziga xoslik" va "oilal barqarorligi". U oilaviy o'ziga xoslikni oila a'zolari tomonidan baham ko'rilgan yoki ular tomonidan oilaviy rollarni bajarish jarayonida o'zaro to'ldiriladigan qadriyatlar, intilishlar, umidlar, tashvishlar va moslashish muammolarining mazmuni sifatida belgilanadi.

- **Xulosa va takliflar (Conclusion/Recommendations).** Shunday qilib oilaning psixologik salomatligi elementlari ma'lum bir oilada shakllangan barqaror, o'ziga xos tarzda, oila ichidagi va tashqarisidagi boshqaruvga bog'liq bo'lgan ijtimoiy-psixologik hodisalarni aks ettiradi. Oilaning psixologik salomatligini boshqarishning asosiy shartlariga quyidagilar kiradi:

- birinchidan, nikoh va oilaviy munosabatlar uchun motivatsiyani rivojlantirish;
- ikkinchidan, oila va uning faoliyat ko'rsatish tamoyillari haqida to'g'ri tasavvurlarni shakllantirish;
- uchinchidan, alohida oila a'zolarining tartibsiz xatti-harakatlarini oila ichidagi tuzatish ko'nikmalari va ko'nikmalarini shakllantirish;
- to'rtinchidan, barcha turdagi uyg'unlikni rivojlantirish asosida oila ichidagi (nikoh) munosabatlarni o'z vaqtida tartibga solish;
- beshinchidan, oilani barqarorlashtirish omillarini dolzarblashtirish;
- oltinchidan, oilani jamiyatning faol hayotiga jalb etish.

Oilaning psixologik salomatligining ko'rib chiqilayotgan ko'rsatkichlari zamonaviy oilaning umumiy psixologik portretini yaratadi va birinchi navbatda, uning farovonlik darajasini tavsiflaydi.

References:

1. Maksimov V.N. Oila munosabatlari sotsiologiyasi. M., 1989 yil.
2. V.T.Xarcheva. Sotsiologiya asoslari / Moskva, "Logos", 2001 yil
3. Toshchenko J.T. Sotsiologiya. Umumiy kurs. - 2-nashr, qo'shimcha. va qayta ishlangan. - M.: Prometey: Yurayt-M., - 511 b., 2001 yil
4. G.B.Shoumarovning tahriri ostida. O'zbekiston Respublikasi oliy va o'rta-mahsus ta'lim vazirligi, o'rta-mahsus, kasb-hunar ta'lim markazi. - T.: «Sharq», 2010. - 296 b.
5. Fayzieva M.X. Semeynaya psixologiya / Rejim dostupa: <http://www.jurnal.org/articles/2017/psih6.html>